

ג. והבית בהבנתו אבן שלמה מסע נבנה ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנתו – דברים ככתבם, (לא סיתתוה אלא היא כמו שהסיעה מן ההר). דברי רבי יהודה. רבי נחמיה אומר, אי אפשר לומר כן שהרי נאמר כל אלה אבנים יקרות כמדות גזית מגדרות במגרה, אלא שהיה מתקין מבחוץ ומכניס.

אמר רבי, נראים דברי רבי יהודה באבני מקדש ודברי רבי נחמיה באבני ביתו (של שלמה). הרמב"ם (בית הבחירה א, ח) נקט להלכה כרבי נחמיה לגמרי. ואולם אבני המזבח לא סותתו בברזל כלל לדברי הכל, ככתוב לא תבנה אתהזן גזית... (ע' במפרש תמיד כו:).

ד. לדברי רבי יהודה, השתמשו בשמיר לצורך אבני המקדש, שלא סותתו בכלי ברזל אלא בשמיר. ולדברי רבי נחמיה אבני מקדש סותתו בברזל מבחוץ והשמיר הוצרך לאבני האפור והחשן, לפתח עליהן שמות השבטים, בחקיקה (פתוחי חותם) ללא חסרון (במלואתם. כתאינה זו הנבקעת בימות החמה ואינה חסירה כלום, וכבקעה זו הנבקעת בימות הגשמים ואינה חסירה כלום). הרמב"ם השמיט הלכה זו. ועמד על כך המשנה-למלך (כלי המקדש ט, ז). הרמב"ן מצדד שאבני אפור מסרטים באיזמל, ורק לאבני חושן צריך שמיר.

דפים מח – מט

פד. אלו דברים בטלו ופסקו משחרב בית המקדש?

משחרב בית המקדש; —

בטל השמיר, ונופת צופים [אמר רב: סולת שצפה על גבי נפה ודומה לעיסה שנילושה בדבש ושמן. ולוי אמר: שתי ככרות הנדבקות ב(דפנות) התנור, ותופחות ובאות עד מגיעות זו לזו. ורבי יהושע בן לוי אמר: זה דבש הבא מן הצופים], ופסקו אנשי אמנה מישאל, [אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהם מאמינים בהקב"ה. וכדברי רבי אליעזר הגדול, כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה].

העיד רבי יהושע: מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה. [אמר רבא: בכל יום ויום מרובה קללתו משל חברו], ולא ירד הטל לברכה, וניטל טעם הפירות. רבי יוסי אומר: אף ניטל שומן הפירות. [רבי שמעון בן אלעזר אומר: הטהרה נטלה (את הטעם ו)את הריח, המעשרות נטלו את שומן הדגן. וחכמים אומרים: הזנות והכשפים כילו את הכל].

אמר רב אסי: משחרב מקדש ראשון בטלה שירא פרנדא (= מין משי) וזכוכית לבנה. וכן שנו בבבלייתא. והוסיפו שם בטל רכב ברזל. ויש אומרים אף יין קרוש הבא משניר הדומה כעגולי דבילה. רבי פינחס בן יאיר אומר: משחרב בית המקדש בושו חברים ובני חורין, וחפו ראשם, ונדלדלו אנשי מעשה, וגברו בעלי זרוע ובעלי לשון, ואין דורש (לישראל) ואין מבקש (עליהם רחמים) ואין שואל. על מי לנו להשען — על אבינו שבשמים.

רבי אליעזר הגדול אומר: מיום שחרב בית המקדש החלו החכמים להיות כסופרים (= מלמדי תינוקות), והסופרים כחזנים וחזנים כעם הארץ, ועם הארץ הולך ומדלדל, ואין שואל ואין מבקש. על מי יש להשען — על אבינו שבשמים.

דף מט

- פה. א. אלו מאמרי רבי אילעא בר יברכיה הובאו בסוגיא?
ב. מה שכרו וסגולתו של תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק?
ג. מתי גזרו על עטרות חתנים וכלות ועל אפיריון הכלה, על האירוס ועל לימוד חכמת יונית?
ד. אלו דברים צוינו במשנה ובברייתא שבטלו במותם של חכמי התנאים?
ה. אלו תופעות ומאורעות מנו חכמים על עקבות משיח?
א. אמר רבי אילעא בר יברכיה:
אלמלא תפלתו של דוד (כי לא נצח ישכח אביו... שיתה ה' מורה להם ידעו גוים אנוש המה סלה) היו כל ישראל מוכרי רבב.
אלמלא תפלתו של חבקוק (ה' שמעתי שמעך יראתי ה' פעלך בקרב שָׁנִים — בקרוב שנים) חייהו...
היו שני תלמידי חכמים מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה.
שני תלמידי חכמים המהלכים בדרך ואין ביניהם דברי תורה — ראויים לישרף באש...
שני ת"ח הדרים בעיר אחת ואין נוחים זה לזה בהלכה, אחד מת ואחד גולה...
ב. אמר רבי יהודה בריה דרבי חייא: כל תלמיד חכם העוסק בתורה מתוך הדחק — תפלתו נשמעת...
רבי אבהו אומר: משביעים אותו מזיו שכינה... רבי אחא בר חנינא אומר: אף אין הפרגוד ננעל בפניו...
ג. בפולמוס (= מלחמה) של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים. (אמר רב: לא שנו אלא של (אבן) מלח וגפרית, אבל של הדס ושל ורד — מותר. ושמואל אומר: אף של הדס ושל ורד אסור. של קנים ושל חילת (= מין קנה סוף) מותר. ולוי אסר גם באלו, וכן שנה לוי בברייתא שלו. וכן פסק הרמב"ם — תענית ה, טו.) ועל האירוס (זוג של עינבל אחד; מין כלי זמר שמשמשים בו בבית המשתאות). ומבואר בגמרא שיש לאסור גם טנבור הדומה (בקולו. רש"י) לאותו כלי.
בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות. ופירש רבי יוחנן, וכן שנו בברייתא: תכשיט עיר של זהב. אבל עושה אותה כיפה של מילת. וגזרו אף על חופת חתנים — זהורית המוזהבות (טלית צבועה שני, וקבועים בה טסי זהב עד שמעמידים אותה כמין כיפה. רש"י), וגזרו [משום מעשה שהיה] שלא ילמד אדם את בנו יונית, כלומר חכמת יונית (חידות ומליצות וספרות יונית. ויש מפרשים פילוסופיה יונית), אבל לשון יונית מותר. [ושל בית רבן גמליאל התירו להם חכמת יונית מפני שקרובים למלכות].
דוקא על עטרות חתנים וכלות גזרו, אבל של שאר נשים לא. (עפ"י הגהות אשר"י שבת פ"ו ד.)
בפולמוס האחרון גזרו שלא תצא הכלה באפיריון בתוך העיר. ורבותינו התירו זאת, משום צניעות. (וכן הלכה. לקוטי הלכות עפ"י הרע"ב ופירוש הר"מ.)
ד. משמת רבי מאיר בטלו מושלי משלים.
משמת בן עזאי בטלו השקדנים.
משמת בן זומא בטלו הדרשנים.
משמת רבי עקיבא בטל כבוד התורה (שהיה נותן לבו לדרוש כל קוץ וקוץ של כל אות, וכל שכן

תיבות ואותיות יתרות. וזהו כבוד תורה גדול שאין בה דבר לבטלה. רש"י. בטלו זרועי תורה ונסתתמו מעיינות החכמה.

משמת רבי אליעזר בן עזריה בטלו עטרות חכמה, שעטרת חכמים עשרם.

משמת רבי חנינא בן דוסא בטלו אנשי מעשה.

משמת רבי יוסי קטנתא, פסקו חסידים. ולמה נקרא שמו קטנתא שהיה קטנתא של חסידים (שהיו החסידים הולכים וכלים והיה הוא מקטניהם וסופם).

משמת רבי יוחנן בן זכאי בטל זיו החכמה.

משמת רבן גמליאל הזקן בטל כבוד התורה, ומתה טהרה ופרישות.

משמת רבן שמעון בן גמליאל עלה גובאי ורבו צרות.

משמת רבי ישמעאל בן פאבי בטלה זיו הכהונה (שהיה חכם ועשיר, וכנהנים רבים אוכלים על שלחנו).

משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא. [אמר לו רב יוסף לתנא, אל תשנה בטלה ענוה, דאיכא אנא.

אמר לו רב נחמן לתנא, אל תשנה יראת חטא, דאיכא אנא]. משמת רבי הוכפלו צרות.

משמת רבי אליעזר נגנז ספר תורה (שהיה בעל הלכות מפני שמועה הרבה וסדורות בפיו כאילו כתוב בספר).

משמת רבי יהושע בטלה עצה ומחשבה.

ה. בעקבות משיח החוצפה תתרבה ותגדל, היוקר יאמיר, הגפן תתן פריה והיין ביוקר (שהכל עוסקים במשתאות. פירוש אחר: שלא תהא ברכה בפירות), המלכות תהפך למינות, ואין תוכחת, בית וועד יהיה לזנות, הגליל יחרב, והגבלן (יש מפרשים: הגולן) ישום, ואנשי הגבול (י"ג: אנשי גזית — אנשי התורה). יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו, וחכמות סופרים תסרה, ויראי חטא ימאסו, והאמת תהא נעדרת, נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש — אנשי ביתו, פני הדור — כפני הכלב, הבן אינו מתבייש מאביו.

סימנים נוספים על דורו של משיח, הוזכרו בגמרא בסנהדרין (צד"ח):

תלמידי חכמים מתמעטים, והשאר — עיניהם כלות ביגון ואנחה, וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבוא. (רבי יוחנן). האיש הירא וסר מרע — יחזק כשוטה (רבי יהודה).

עוד תארו בברייתא שבוע שבן דוד בא: שנה ראשונה — והמטרת על עיר אחת ועל עיר אחרת לא אמטיר. שניה — חצי רעב משתלחים. שלישית — רעב גדול, מתים אנשים נשים וטף, חסידים ואנשי מעשה, ותורה משתכחת מלומדיה. רביעית — שובע ואינו שובע. חמשית — שובע גדול, ואוכלין ושותין ושמחין, ותורה חוזרת ללומדיה. בששית — קולות, (=יצאו קולות שבן דוד בא. פרוש אחר: קולות של שופר גדול. וי"מ: קולות ישולחו מן השמים. ע' רמ"ה ומהרש"א שם). בשביעית — מלחמות. במוצאי שביעית — בן דוד בא.

דור שבן דוד בא, ירבו המסורות; יתמעטו התלמידים; תכלה פרוטה מן הכיס; יתיאשו מן הגאולה.

עוד נתנו סימנים לדורו של משיח:

בזמן שתתן ארץ ישראל פריה, כנבואת יחזקאל (לו), וכן האמור בזכריה (ח) כי לפני הימים ההם שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה, וליוצא ולבא אין שלום מן הצר — אף תלמידי חכמים. ושמואל אמר: עד שיהיו כל השערים שקולים. (=שער התבואה והיין יהיו שווים. י"א: שובע גדול וי"א להפך, שכולם יקרים).

ועוד אמרו: אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא (רבי חנינא); — עד שתכלה המלכות
הזלה (= שלטון כלשהו) מישראל (רבי חמא בר חנינא); — עד שיכלו גסי הרוח מישראל (זעירי אמר רבי חנינא);
— עד שיכלו שופטים ושוטרים מישראל (רבי שמלאי משום ראב"ש); — עד שתתפשט מלכות על ישראל
ט' חדשים (רב).

אם ראית דור שמתמעט והולך — חכה לו;

— דור שצרות רבות באות עליו כנהר;

— בדור שכולו זכאי או כולו חייב. (ר' יוחנן. וע"ש קיא. 'אמר רבא: וכן לימות המשיח').

ועל מה יש לנו להשען — על אבינו שבשמים.

בריך רחמנא דסייען